

LEDNINGER -ÆRESGÆSTER I VEJAREALER

af kontorchef [Leif Larsen](#), Trafikministeriet

Artikel fra tidsskriftet Dansk Vejtidsskrift 1988, nr. 8, p. 192-199

1. Hvem er vært, og hvem er gæst?

Hvis man tager sit udgangspunkt i vejlovgivningen, er der ikke tvivl om, at vejvæsenet bestemmer, hvor skabe og master skal stå, og hvor ledninger skal ligge. Ledningsejerne er vejvæsenets gæster og må tage til takke med forholdene. De må flytte ledningerne på egen regning, hvis vejvæsenet skal ændre på forholdene - i hvert fald i den normale situation.

Set i en større sammenhæng er forholdet ikke helt så enkelt. Det er nok rigtigt, at anlæg, drift og vedligeholdelse af vejnettet er en betydningsfuld samfundsopgave, og at hensyn til denne sektors økonomi og interesser, trafikafviklingen, vejer tungt i samfundshusholdningen. Men elforsyning, telefon, vandforsyning, varmforsyning og fjernelse af spildevand er opgaver, der også er vitale for samfundet. Også her står der store interesser og økonomiske hensyn på spil. Udbygning og renovering af ledningsnettet er sammenlagt en betydelig større udgift for det offentlige end vedligeholdelse og renovering af vejnettet. En opgørelse over de skønnede udgifter til udbygning og renovering af lednings- og kabelanlæg alene i vejarealer for perioden 1982-2000 viser årlige udgifter på op imod 3 mia. kr. eller 2-3 gange mere end samtlige vejbestyrelses udgifter til vedligeholdelse af vejbelæggninger. I de tætte byområder er drifts- og kapitaludgifter for ledningsanlæg i vejareal af samme størrelsesorden eller mere end de tilsvarende udgifter til vejene.

Vejlovgivningens gæsteprincip må også ses i sammenhæng med ledningslovgivningen. For mange ledningstyper gælder det, at der foreligger hjemmel til at ekspropriere til placering af ledninger selv i vejareal. Det gælder eksempelvis stærkstrømsloven, telefonloven og vandløbsloven. Andre ledningslove indeholder ekspropriationshjemmel, men nævner ikke specielt det særlige problem om placering af ledninger i eller ved vejareal. Når der er flere parter, der hver især har hjemmel til at ekspropriere sig ret til at placere deres anlæg på modpartens anlæg, vil der normalt foreligge en situation, der som udgangspunkt må løses ved forhandling mellem parterne. Vejlovgivningen siger da også, at gæsteprincipet kun gælder, hvis der ikke foreligger andre aftaler.

Der er altså både økonomiske og juridiske grunde til at se lidt mere nuanceret på vejlovgivningens princip om, at ledningerne er vejens gæster. Der er i hvert fald tale om meget ærede gæster.

2. Når ledninger skal placeres i eksisterende veje

Selvom ledningsarbejder i vejarealer er særdeles generende for trafikafviklingen, er der mange gode grunde til at lægge ledningerne her i stedet for i private arealer. Først og fremmest betyder gader og veje den nærmeste adgang til den bebyggelse, der skal betjenes af ledningerne. I en overlandsvæsenkendelse fra 1913 (U 1913/834) blev dette tekniske hensyn suppleret af juridiske synspunkter. Her hedder det, at det i almindelighed må anses for naturligt, at offentlige ledninger anbringes i offentlige veje, og at der må foreligge vægtige grunde af teknisk eller økonomisk natur for at lægge dem gennem private grunde mod vedkommende ejers ønsker. Hensynet til ejendomsrettens ukrænkelighed er nok blevet lidt mere nuanceret siden 1913, men i praksis vælger ledningsejerne alligevel så vidt muligt placeringer i vejareal.

Ledningsinteressenterne har normalt et lovmæssigt grundlag for at gennemtvinge ledningsplacering på fremmed ejendom. Ekspropriationshjemmel til dette formål findes i varmforsyningsloven (lovbekendtgørelse nr. 330 af 29. juni 1983 med senere ændringer), kapitel 5, stærkstrømsloven (lovbekendtgørelse nr. 669 af 28. december 1977), afsnit III, miljøbeskyttelsesloven (lovbekendtgørelse nr. 85 af 8. marts 1985 med senere ændringer), §31, jf. bekendtgørelse nr. 665 af 16. december 1982 om ekspropriation til spildevandsanlæg, vandløbsloven (lov nr. 302 af 9. juni 1982 med senere ændringer), kapitel 13, vandforsyningsloven (lovbekendtgørelse nr. 337 af 4. juli 1985), kapitel 7, og lov om telegrafer og telefoner (lov nr. 84 af 11. maj 1897 med senere ændringer), afsnit II.

Ledningslovgivningen kan dog i sig selv nuancere ledningsejernes rettigheder over fremmed ejendom, jf. således telefonlovens §12, jf. §16, hvorefter statens og koncessionerede telefonselskabers ledninger skal fjernes på begæring af vedkommende grundejer, når det godtgøres, at fjernelsen er nødvendig for iværksættelsen af bygnings- eller jordarbejder på ejendommen eller for den brug, ejeren agter at gøre af grunden. Stærkstrømsloven præciserer i §9, at stærkstrømsledninger kun kan føres over og under gader og veje, når fremførelsen sker således, at færdslen ikke i nogen måde kan forulempes derved. Loven tillægger trafikministeren ret til at afgøre uoverensstemmelser mellem elselskabet og vejbestyrelsen.

For nogle ledningstyper (el, vand, telegraf og telefon) præciserer selve lovteksten, at der kan erhverves rettigheder over vejareal (1). Det betyder, at ledningsloven på visse punkter går forud for vejlovgivningen, jf. dog nedenfor om ledninger på eller i motorveje. For andre ledningstyper gælder det, at den pågældende lov ikke tager stilling til forholdet til vejlovgivningen. Uanset denne forskel sker det i det overvejende antal tilfælde, at ledningerne placeres over eller i vejarealet i forståelse med den pågældende vejbestyrelse eller vejmyndighed efter vejlovgivningens regler, dvs. lov om offentlige veje, §106, stk. 4, hvorefter projekter til lægning af nye eller ændring af bestående underjordiske ledninger og til flytning af ledningsmaster normalt skal godkendes af vejbestyrelsen.

Vejlovens § 106, stk. 5, indeholder dog en særregel, der sikrer, at ledningsarbejder i og på motorveje altid skal godkendes af vejbestyrelsen, uanset modstående bestemmelser i ledningslovgivningen.

Ledninger, der skal placeres i eller over private fællesveje i byområder, må kun placeres med vejmyndighedens godkendelse, medmindre andet følger af

anden lovgivning, jf. privatvejslovens § 50. Dette er som foran nævnt tilfældet for el- og telefonledninger. Grundejerne kan ikke modsætte sig ledningsplaceringer, jf. privatvejslovens § 50, stk. 3, men skal have erstattet eventuel skade ved ledningernes anbringelse og tilstedeværelse og ved eftersyn og istandsættelse, jf. privatvejslovens §51, stk. 2.

Private fællesveje i landzone betragtes som privat ejendom, således at ledningsejeren må forhandle direkte med den pågældende ejendomsbesidder eller anvende ledningslovgivningens muligheder for ekspropriation.

3. Vejvæsenets betingelser for tilladelse til anbringelse af ledninger i eller over vejareal.

Med udgangspunkt i vejvæsenets dispositionsret over vejarealer, jf. lov om offentlige veje, § 106, kan vejbestyrelsen opstille sagligt begrundede vilkår for tilladelser til placering af ledninger i og på vejareal. I betragtning af ledningernes samfundsmæssige betydning og i betragtning af ledningslovgivningens ekspropriationsregler, der konfronteret med vejlovgivningens ekspropriationsregler lægger op til en forhandlingsløsning i de fleste tilfælde, bør vejbestyrelsens beføjelser på dette område antagelig administreres med nogen forsigtighed.

Vejdirektoratet har den 28. juli 197 udsendt almindelige og supplerende betingelser for udførelse af ledningsanlæg i eller over hovedlandeveje. Dette materiale er senere suppleret ved specielle meddelelser fra Vejdirektoratet, f.eks. meddelelse nr. 001.06, vilkår for udførelse af ledningsanlæg for naturgas i hovedlandeveje, maj 1983. Med udgangspunkt i Vejdirektoratets materiale har Kommunernes Landsforening den 21. oktober 1980 udsendt almindelige og supplerende betingelser for udførelse af ledningsanlæg i kommuneveje og private fællesveje i byområder. De nævnte betingelser indeholder en del tekniske bestemmelser, der knytter sig til selve gravearbejdet, jf. nedenfor under afsnit 5 og 6. Herudover indeholder bestemmelserne regler om, hvor i vejarealet ledningerne på hovedlandeveje så vidt muligt skal anbringes i fortove, cykelstier og rabatarealer, præcisering af ledningsejernes ansvar i forhold til andre ledningsejere og andre, der kan blive berørt af anlæggets tilstedeværelse i vejarealet, samt i forhold til vejbestyrelse/vejmyndighed. Endelig indeholder de nævnte betingelser en henvisning til vejlovens særlige "gæsteprincip", jf. nærmere afsnit 4.

De nævnte betingelser forudsætter derimod ikke, at ledningsejeren skal betale vederlag for den særråden over vejarealet, som tilladelsen indebærer. Dette princip harmonerer godt med ledningernes særlige status som offentlig service.

4. Gæsteprincippet for ledninger i og på vejareal.

Gæsteprincippet for ledninger i og på vejareal indebærer, at vejbestyrelsen / vejmyndigheden kan kræve ledninger flyttet uden vederlag, såfremt vejreguleringer eller andre ændringer med vej-mæssigt formål gør flytningen på-

krævet.

Som nævnt foran i afsnit 3 vil vejvæsenet normalt betinge en tilladelse til placering af ledninger i og på vejareal af, at ledninger flyttes uden vederlag, hvis et vejarbejde gør flytningen nødvendig. Det må i de fleste tilfælde betragtes som en saglig og rimelig betingelse, når man tager i betragtning, at vejvæsenet ikke stiller økonomiske krav i anledning af ledningens tilstedeværelse. Alternativet måtte være, at ledningsejeren betalte vejbestyrelse / vejmyndighed erstatning for de forventede tab som følge af ledningens tilstedeværelse i vejarealet. Dette ville netop være den udgift, som vejvæsenet ad åre ville få netop til ledningsomlægningen. Men den erstatning skulle så fastsættes på forhånd på et tidspunkt, hvor ingen ved, om flytningen vil blive aktuel, og hvad omkostningerne derved i så fald ville beløbe sig til. Derfor er det ofte rimeligt, at den ledningsejer, der har ledninger i eller på vejareal, tager den økonomiske risiko, der er forbundet med en fremtidig flytning.

Dette princip er så naturligt, at det også blev fastslået i retspraksis som en regel, der også må gælde, selvom vejvæsenet ikke i forvejen har betinget sig princippet overholdt eller på anden måde truffet aftale med ledningsejeren om forholdet.

Princippet blev således diskuteret i U 1921/366, hvor KTAS anlagde sag mod DSB for at få refunderet udgifter til en ledningsflytning i forbindelse med et viaduktanlæg. Telefonselskabet accepterede udgiften på statsbanearealet i erkendelse af, at her havde jernbanen som grundejer hjemmel til at kræve ledningen flyttet i medfør af telefonlovens §12, fordi fjernelsen var nødvendig for den brug, som banen skulle gøre af sit areal. Telefonselskabet fandt derimod ikke, at statsbanerne kunne kræve ledningsflytningen på det vejareal, der indgik i anlægsarbejdet, fordi kravet skulle være fremsat af amtsvejevæsenet som grundejer. Østre Landsret fastslog dog, at DSB som viaduktentreprenør optrådte på vejvæsenets vegne og dermed havde krav på at få ledningerne flyttet vederlagsfrit.

I en landsretsdom af 23. februar 1934 (U 1934/609) blev det slået fast, at et elværk måtte betale udgifterne ved flytning af en masterække på en offentlig vej, der blev udvidet på grund af trafikforholdene. Der var givet værket et tilsagn om, at det måtte anbringe master til trådene ved kommunens vej. Dommen baserer sit resultat på almindelige fortolkningsregler og peger på, at såvel elværket som kommunen begge måtte have kunnet indse, at der kunne blive tale om omlægning og udvidelse af vejen, og derfor skønnes elværket "ikke med føje på det vederlagsfrie tilsagn at kunne støtte nogen rimelig forventning om derved at have opnået en ubetinget ret til refusion af de udgifter med hensyn til flytning af ledninger m.v., som sådanne foranstaltninger måtte medføre, i hvilken forbindelse bemærkes, at det måtte have stået (elværket) klart, at et vederlagsfrit og uforbeholdent tilsagn ikke ville være blevet afgivet af sognerådet, såfremt (elværket) havde angivet de nu påståede konsekvenser af tilsagnet".

Allerede forinden dommen havde Ministeriet for Offentlige Arbejder ved cirkulære af 15. april 1931 henledt vejbestyrelserne på, at der i forbindelse med tilladelse til ledningsplaceringer på veje burde udstedes en formelig de-

klaration om, at ledningerne skulle flyttes uden vederlag for vejvæsenet.

I 1939 traf Danske Elværkers Forening og Amtsvejinspektørforeningen aftale om standardbestemmelser for opstilling af ledningsmaster ved offentlige veje. Disse standardbestemmelser blev i 1940 tiltrådt af Amtsrådsforeningen og De Samvirkende Sognerådsforeningen. §§ 2 og 11 i disse standardbestemmelser (for landeveje) er sålydende:

§ 2. Forinden et nyt ledningsanlæg påbegyndes, tilstilles der amtsvejvæsenet skriftlig meddelelse herom med angivelse af stedet for det projekterede anlæg. Når det af vejinspektøren skønnes nødvendigt, vedlægges anmeldelsen en plan over anlægget in duplo i størrelsesforhold, der fastsættes af vejvæsenet. Det ene eksemplar af planen med vejinspektørens godkendelse og med påtegning om ændringer, som måtte forlanges foretaget ved anlægget, tilbagesendes elværket (selskabet) og skal nøje følges, ligesom elværket (selskabet) ved planens gennemførelse: i det hele i enhver henseende må rette sig efter de krav, der fra vejvæsenets eller politiets side stilles for på bedst mulig måde at forhindre ulemper for færdslen.

§ 11. Ved vejudvidelser eller vejomlægninger, der nødvendiggør flytning af ledningsanlæg, foretages denne flytning af elværket (selskabet) for egen regning, når ledningsanlægget er anbragt på selve vejens areal eller på et areal mellem vejen og en byggelinie, forudsat at denne byggelinie er tinglyst, forinden ledningsanlæggene blev anbragt, idet flytningen dog også må ske for elværkets (selskabets) regning i den tid, der medgår fra amtsrådets fastsættelse af byggelinien, og indtil denne bliver tinglyst. Ved vejanlæg etc., der kræver flytning af master, til hvis anbringelse elværket (selskabet) har erhvervet tilladelse ved overenskomst med de pågældende lodsejere eller ved ekspropriation, refunderes elværkets (selskabets) udgifter af vejvæsenet efter regning.

Denne aftale er antagelig senere gået i glemmebogen, men viser dog, at parterne i hvert fald på dette tidspunkt opfattede situationen som en forhandlingssituation.

Selv om gæsteprincippet nu er fastlagt som princip i lov om offentlige veje, § 106, stk. 1, og privatvejslovens § 52, må bestemmelsen forstås på baggrund af sin forhistorie, hvorefter princippet er anvendt til at supplere en utilstrækkelig aftale om vilkårene for at have ledninger placeret på eller i vejareal. Vejloven accepterer i sig selv denne forhistorie ved at understrege, at princippet kun gælder, hvis der ikke foreligger anden aftale om vilkårene for ledningernes tilstedeværelse i vejarealet. I virkeligheden er gæsteprincippet en undtagelse fra den hovedregel, der siger, at der kan træffes aftale mellem vejvæsenet og ledningsejerne om disse vilkår. Det juridiske grundlag for disse aftaler er som tidligere anført ledningslovgivningen og vejlovgivningen, der hver især giver parterne magtmidler til at gennemtvinge deres interesser. Men den teoretiske hovedregel, konkrete aftaler i forbindelse med placering af ledninger i eller på vejarealer, bliver undtagelsen i praksis, fordi gæsteprincippet i langt de fleste tilfælde vil være i begge parter interesse, jf. foran om aftalerne mellem elselskaberne og vejmyndighederne fra 1939.

Gæsteprincippet er en undtagelsesbestemmelse, der er blevet en praktisk hovedregel, fordi den normalt kan accepteres af parterne. Men hvis vejvæ-

senet administrerer den uden forståelse for dens baggrund, kan der opstå urimelige situationer. Udviklingen inden for ledningsteknologien har medført, at der i tidens løb er placeret overordentlig kostbare anlæg i vejarealerne. Hvis vejvæsenet planlægger vejarbejder alene med sine egne vejudgifter for øje, men ikke medtager ledningsejernes økonomiske tab i overvejelserne om det pågældende arbejde, bliver situationen uholdbar både for ledningsejeren og samfundet.

Dette var baggrunden for, at Ministeriet for Offentlige Arbejder udsendte en cirkulæreskrivelse af 27. november 1978 til samtlige vejbestyrelser om forholdet, senere optaget i ministeriets cirkulære af 6. december 1985 om lov om offentlige veje, punkt 55. Her peger ministeriet på, at udgifter ved ledningsflytning efter omstændighederne og ikke mindst ved teleledninger andrager betydelige beløb. Det er væsentligt, at vejbestyrelserne ved administrationen af lov om offentlige veje, § 106, erkender dette forhold og bestræber sig på at bidrage til at reducere udgiften til ledningsflytninger til et minimum. Som eksempel anføres, at der ved en kontakt mellem vejbestyrelse og teleadministration på et tidligt stadium af vejprojektets tilblivelse ofte vil kunne aftales mindre ændringer i vejprojektet uden nogen skade for dette, hvorved der vil kunne spares betydelige beløb for ledningsadministrationen. Samtidig anbefaler ministeriet, at vejbestyrelserne så tidligt som muligt orienterer vedkommende ledningsejer om påtænkte vejarbejder, der kan forventes at nødvendiggøre midlertidig eller permanent flytning af ledninger, samt optage forhandling med vedkommende ledningsejer om de pågældende vejarbejder, således at der i videst muligt omfang kan tages hensyn til ledningsejerens interesser.

Under forhandlingerne med ledningsejerrepræsentanter forud for udsendelse af cirkulæreskrivelsen af 1977 understregede ministeriet, at den almindelige klageadgang i vejlovgivningen naturligvis også havde gyldighed i disse sager. I overensstemmelse hermed er det i cirkulæret anført, at ved projekter hvorom der ikke er enighed mellem vejbestyrelse og ledningsejer bør projektet ikke iværksættes forinden udløbet af den normale klagefrist på 4 uger. I forbindelse med behandlingen herefter vil spørgsmålet om at tillægge klagen opsættende virkning blive overvejet af ministeriet som klageinstans.

Som en konsekvens af cirkulærets synspunkter har Trafikministeriet efter forhandling med DONG og repræsentanter for kommunernes og amtskommunernes organisationer og med disses tilslutning i et brev af 18. oktober 1982 til DONG bekræftet, at ministeriet ved behandling af klager over vejbestyrelsernes administration af vejlovens § 106 dels undersøger, om vejbestyrelsen har den fornødne hjemmel for sine beslutninger, dels om den konkrete beslutning ligger inden for rammerne af det skøn, der har været forudsat ved affattelse af den pågældende bestemmelse. Ministeriet præciserede i denne forbindelse, at ministeriet efter omstændighederne ville søge andre løsninger af den konflikt mellem ledningsejerne og vejbestyrelserne end de løsninger, der udelukkende er baseret på gæsteprincippet.

Hermed har ministeriet understreget, at gæsteprincippet i vejlovens § 106 ikke er en sovepude for vejvæsenet, men en tommelfingerregel, der skal anvendes med fornuft og forståelse for andre sektors problemer.

Trafikministeriets tilkendegivelser vedrører ledninger placeret uden forudgående aftaler om vilkårene eller det område, der dækkes af vejlovgivningens

gæsteprincip. Men gæsteprincipet gælder efter vejlovgivningen ikke, hvis der i forbindelse med ledningsplaceringen aftales andre vilkår. Dette vil være naturligt i forbindelse med placering af bekestelige ledningsanlæg, hvor det kan være praktisk på forhånd at have diskuteret mulighederne for krav om ledningsflytning og omkostningerne derved. Det kan også være naturligt at træffe specielle aftaler om vilkårene for ledningsplaceringer, når det kan forudses, at det inden for en bestemt årrække kan forventes, at der sker ændringer i ledningsnettet eller i vejforholdene. Endvidere kan gæsteprincipet fraviges ved kendelse afsagt af en landvæsenskommission eller en statsekspropriationskommission. Her bliver der tale om en forhåndsvurdering foretaget af en uvildig instans om, hvordan det økonomiske mellemværende skal løses, hvis der skal flyttes ledninger på et senere tidspunkt.

5. Andre grænser for gæsteprincipet.

En særlig undtagelse fra gæstereglen i vejlovens § 106 gælder ved hovedlandevejsanlæg. Her indeholder vejlovens § 20 en bestemmelse om, at såfremt der ved et hovedlandevejsanlæg påføres en amtskommune eller kommune eller et fælleskommunalt selskab udgifter til omlægning eller flytning af ledninger, afholdes disse udgifter af statskassen.

Bestemmelsen i § 20 blev indført ved hovedlandevejsloven af 1963 som følge af kommissariatspraksis ved statens motorvejsanlæg. Denne praksis gik ud på at spare amtskommuner og kommuner for udgifter til flytning af deres egne ledninger, der havde ligget i disses veje, indtil vejarealet blev inddraget under motorvejsanlægget. Den praktiserede regel blev ved § 20 udvidet til at gælde for alle hovedlandeveje.

Tankegangen bag særreglen er, at en amtskommune eller kommune, der har anbragt sine ledninger i eget vejareal, normalt kan foretage den fornødne afvejning mellem ledningshensynet og hensynet til vejen. Denne mulighed foreligger ikke længere, når det kommunale vejareal bliver inddraget i et hovedlandevejsanlæg. Derfor skal udgifterne til ledningsflytningen refunderes af staten.

Dette synspunkt foreligger ikke, hvis amtskommunen eller kommunen søger om tilladelse til at placere ledninger i eller på hovedlandevejsareal, hvor de normale betingelser (gæsteprincipet) i forvejen er kendt af ledningsejeren, eller hvor der indgås en særlig aftale om problemet.

Desuagtet er den pågældende bestemmelse i praksis blevet administreret således, at kommuner, amtskommuner og fælleskommunale selskaber har fået udgifter til ledningsflytninger refunderet af staten i alle tilfælde, hvor arbejder på hovedlandevej har gjort flytningen påkrævet.

Trafikministeriet har i en skrivelse af 9. maj 1985 til Vejdirektoratet accepteret denne praksis, selvom den ikke er i overensstemmelse med lovens hensigt. Samtidig har Trafikministeriet dog understreget, at der fremtidig ikke bør gives tilladelse til anbringelse af kommunale, amtskommunale og fælleskommunale ledninger i eksisterende hovedlandeveje, medmindre ledningsejeren giver afkald på fortrinsstillingen efter vejlovens § 20 og i stedet accep-

terer det normale gæsteprincip i lovens § 106.

6. **Vejmyndighedernes betingelser for tilladelser til selve opgravningsarbejdet.**

I det omfang vejmyndighederne skal give tilladelse til placering af ledninger, skal der også gives tilladelse til selve gravearbejdet m.v. på vejarealet. Disse arbejder udføres normalt af ledningsejeren og dennes entreprenør, jf. lov om offentlige veje, § 106, stk. 3, og lov om private fællesveje, § 50, stk. 1, forudsætningsvis. Vejmyndigheden kan dog både ved offentlige veje og ved private fællesveje i byerne kræve selv at udføre ledningsarbejdet, men på ledningsejerens bekostning. Uopsættelige ledningsreparationer kan dog altid udføres af ledningsejeren, jf. lov om offentlige veje, § 106, stk. 4, og privatvejslovens § 50, stk. 2. Der henvises i øvrigt nærmere til afsnit 7.

De specielle bestemmelser, der gælder for ledningsejere, suppleres af vejlovgivningens almindelige bestemmelser om tilladelse til opgravning af vejareal, jf. lov om offentlige veje, § 101, der ifølge privatvejslovens § 49, stk. 3, også finder anvendelse på private fællesveje i byområder.

Gravetilladelsen udfærdiges i reglen på grundlag af de almindelige og supplerende betingelser for udførelse af ledningsanlæg, som er udsendt henholdsvis af Vejdirektoratet i maj 1977 (for så vidt angår hovedlandeveje) og af Kommunernes Landsforeningen (kommuneveje og private fællesveje i bymæssige områder). (2)

Disse bestemmelser indeholder nærmere regler om ansøgning om gravetilladelser, om afmærkning af arbejdsarealet, og om, hvordan arbejdet skal tilrettelægges for at begrænse generne for trafikanterne. Reglerne præciserer også, at ledningsejeren selv skal skaffe sig underretning om eksisterende ledningsanlæg af enhver art, om dens forpligtelser til at forhandle med de øvrige ledningsejere og til at betale eventuelle omkostninger forbundet med at flytte eksisterende anlæg. Reglerne indeholder tekniske anvisninger for placering af anlæg samt om arbejdets udførelse. Endelig indeholder bestemmelserne krav om en garantiperiode på 2 år for eventuelle sætninger i vejen samt muligheder for at kræve sikkerhedsstillelse for opfyldelse af ledningsejerens forpligtelser over for vejmyndigheden, i hvert fald når det ikke drejer sig om statsvirksomheder, koncessionerede selskaber eller kommunale institutioner.

Et særligt problem er spørgsmålet om, hvorvidt en vejbestyrelse kan betinge gravetilladelsen af et vederlag fra ledningsejeren - bortset fra det krav om sikkerhedsstillelse for opfyldelse af ledningsejerens forpligtelser over for vejbestyrelsen, som fremgår af de almindelige og supplerende betingelser for udførelse af ledningsanlæg.

I anledning af en forespørgsel fra en kommune om dette problem udtalte Trafikministeriet i en skrivelse af 7. januar 1988, at vejbestyrelsen har visse muligheder for at opkræve gebyrer i forbindelse med gravearbejder, der udføres af ledningsejeren selv. Som udgangspunkt kan der ikke uden særskilt hjemmel opkræves beløb til hel eller delvis dækning af det offentliges udgif-

ter ved administration inden for det pågældende område. Et mindre gebyr (på 300 kr.) til dækning af de mere specifikke tilsynsarbejder forud for gravearbejdet og efter dets afslutning vil antagelig være i overensstemmelse med vejlovgivningen. Et gebyr på 50 kr/m² til dækning af forventede udgifter i forbindelse med forventede strukturskader i det opgravede areal kan være lovligt, men vil kun være det, såfremt det kan dokumenteres, at der vil blive tale om kommende udgifter for kommunen af den nævnte størrelsesorden.

I betragtning af den normerede garantiperiode for ledningsejeren på to år efter arbejdets afslutning og i betragtning af den indsats, der er gjort i form af vejledning om den korrekte fremgangsmåde i forbindelse med retablering af ledningsgrave, jf. nærmere afsnit 7, bliver det måske ikke helt let for vejbestyrelsen at dokumentere udgifter på dette område.

7. Hvem skal udføre det praktiske arbejde: placering/flytning af ledninger og retablering af vejareal før/efter ledningsarbejder?

Efter lov om offentlige veje, § 106, stk. 3, skal arbejder på ledninger i eller over offentlige veje udføres af vedkommende ledningsejer, medmindre andet særlig er bestemt. Det gælder både ved placering af nye ledninger og ved flytning af eksisterende ledninger i og på vejareal. Ved private fællesveje i byområder anvendes samme princip, selvom dette ikke har fundet udtryk i loven. For såvel private fællesveje i byer som ved offentlige veje gælder, at vejbestyrelse/vejmyndighed kan forlange, at vejarbejder i forbindelse med ledningsarbejder udføres ved vejvæsenets foranstaltning, men på ledningsejerenes bekostning, jf. lov om offentlige veje, § 106, stk. 3, 2. punkt, og privatvejslovens § 50, stk. 1, 2. punkt.

I praksis udføres samtlige disse arbejder sædvanligvis af vedkommende ledningsejer bortset fra enkelte kommuner som f. eks. Århus, der siden 1908 har forbeholdt sig ret til selv at udføre retablering af belægninger (fliser og asfalt) for ledningsejernes regning, også andre kommuner bl.a. i Nordjylland er i de seneste år begyndt at forbeholde sig ret til at udføre denne del af ledningsarbejdet. Årsagen til denne tendens har været ønsket om at sikre kvaliteten af retableringsarbejdet. Samtidig er det anført, at kommunerne ønsket at begrænse kommunens administration af retableringsarbejdet, herunder tilsynet med de enkelte ledningsentreprenører og koordinering af de forskellige ledningsejeres entrepriser, hvad der efter kommunernes opfattelse kan ske ved kommunal retablering af vejbelægningen.

Fra ledningsejernes side fremhæves det, at der kun sjældent er problemer med retableringsarbejdets kvalitet. Men den omstændighed, at ledningsarbejdet og retableringen af belægningen skal ske i to forskellige entrepriser, medfører, at hele arbejdet under ét bliver dyrere og mere langvarigt og kræver mere administration.

Den foreliggende uenighed mellem ledningsejerne og vejbestyrelserne gav anledning til nedsættelse af et arbejdsudvalg under Trafikministeriet med repræsentanter for parterne samt Entreprenørforeningen. Her erkendtes det, at hovedproblemet i konflikten bestod i at sikre, at vejbelægningen blev re-

tableret i en tilfredsstillende kvalitet. Derfor udarbejdede arbejdsgruppen i et samarbejde med Statens Vejlaboratorium vejledningen Retablering af kommuneveje efter ledningsarbejder udsendt af laboratoriet som rapport 61 1986.

Hvis denne vejledning bruges som grundlag for udarbejdelse af udbudsbetingelser, krav til arbejdets udførelse og kontrol med retableringens kvalitet, vil det være muligt at opnå en forsvarlig kvalitet, uanset hvor og af hvem opgravning til og retablering efter ledningsarbejder udføres.

Ledningsejersamarbejdet FULS gav samtidig med vejledningens udsendelse tilsagn om at supplere den med mere ensartede specielle vejledninger for de enkelte ledningstyper. Med tilslutning fra Kommunernes Landsforening anbefalede Trafikministeriet herefter ved et brev af 24. juli 1986 til samtlige vejbestyrelser, at vejledningen blev anvendt som grundlag for udarbejdelse af udbudsmateriale vedrørende retablering af gader og veje efter nedgravning af ledninger, afpasset efter karakteren af vejtype og trafikareal (fortove, cykelstier, køretøjer). Trafikministeriet opfordrede på dette grundlag vejbestyrelserne til at være tilbageholdende med at kræve retableringsarbejder udført i kommunalt regi, når vejledningen anvendes som grundlag for ledningsarbejdernes udbudsmateriale, og arbejderne udføres af kvalificerede entreprenører med egnet materiel.

8. Byggelinier og ledningsanlæg.

Gæsteprincippet i vejlovene gælder alene vejareal. Hvor der lægges byggelinier langs veje eller placeres byggelinier til sikring af fremtidige vejanlæg, er situationen anderledes for vejmyndighederne.

Når byggelinien lægges på arealer, hvor ledningsinteressenten i forvejen har placeret ledninger, har indgrebet ikke nogen særlige retsvirkninger i forhold til denne ledning. Hvis det pågældende areal skal afstås til vejudvidelse, må vejbestyrelsen forhandle sig frem til en løsning eller betale for at få ledningen flyttet, hvis vejanlægget gør dette nødvendigt.

Hvis den pågældende ledningsejer i henhold til ledningslovgivningen har ret til at ekspropriere vejareal, kan der næppe lægges byggelinier på den pågældende ejendom. Her er den korrekte fremgangsmåde for vejbestyrelsen at optage forhandlinger med ledningsejeren om den fremtidige løsning af forholdene på stedet, jf. utrykt skrivelse af 9. november 1984 fra Trafikministeriet vedrørende forholdet mellem en amtsvej og et telefonselskab, som havde en telefoncentral på ejendommen.

Når der er byggelinieservitut på en ejendom, hindrer denne etablering af bebyggelse og andre faste anlæg på arealet uden vejbestyrelsens accept. Denne vil ofte være betinget af f.eks. krav om vederlagsfri fjernelse af anlægget, såfremt vejen skal udvides. En sådan bestemmelse kan være meget vidtgående for den ledningsejer, der skal disponere sin planlægning, og er antagelig for kategorisk, når der er tale om ekspropriationsberettigede ledningsinteressenter. Derfor har Trafikministeriet ved skrivelse af 13. november 1987 anbefalet en formulering, hvorefter vilkår og udgiftsfordeling ved

fremtidige ændringer på lednings- eller vejanlæg i mangel af enighed indbringes for Trafikministeriet. Ministeriet har i denne forbindelse forbeholdt sig efter omstændighederne at vælge andre løsninger af konflikten mellem ledningsejeren og vejbestyrelsen end den løsning, der ligger i vejlovens § 106. Herved kommer den løsning, som er angivet i stærkstrømslovens § 9, til at finde anvendelse på andre ledningstyper.

9. Forholdet mellem ledningsejere indbyrdes

Gæsteprincippet i vejlovgivningen er en - begrænset - fravigelse fra almindelige erstatningsretlige principper. Som udgangspunkt nyder den allerede etablerede ledning retsbeskyttelse i forhold til den nye ledning. Som eksempel på, at dette princip også anvendes i lovgivningen, kan nævnes lov om telegrafer og telefoner af 11. maj 1897, § 9, stk. 3, hvorefter statens telegraf- og telefonledninger kun må anbringes på steder, hvor der allerede er anbragt kommunale eller private telegraf- eller telefonledninger eller gas-, vand-, kloak-, elektricitets- eller lignende ledninger, for så vidt dette kan ske uden ulempe for de førstnævnte ledninger, og lovens § 13, stk. 1, hvorefter private eller kommunale ledninger for telegraf, telefon og el kun må anbringes på steder, hvor der allerede er statslige telegraf- og telefonledninger, hvor de ikke frembyder fare for at hindre eller forulempe statens ledninger.

Det følger heraf, at hvis statsledninger desuagtet efter overenskomst flyttes af hensyn til nytillkommende kommunale ledninger, må vedkommende kommune udrede flytningsudgifterne, og så er det lige meget, om disse ledninger tjener vejformål eller andre formål.

Princippet er også lagt til grund i såvel Vejdirektoratets som Kommunernes Landsforenings almindelige betingelser for udførelse af ledningsanlæg, hvori det understreges, at den nye anlægsejer selv må træffe de fornødne aftaler med ejerne af andre anlæg, hvis det nye anlæg giver anledning til flytninger og ændringer eller medfører risiko for beskadigelser af eller gener i bestående anlæg. Flytning eller ændring af eksisterende anlæg må først ske efter tilfaldelse indhentet hos vejmyndigheden, og omkostningerne ved flytningen og ændringen skal betales af den anlægsejer, der er årsag til arbejdet.

I skrivelse af 25. maj 1981 til bestyrelsen for et vandværk har Trafikministeriet fremhævet, at der ikke kan sluttet modsætningsvis fra reglen i § 106, således at den eksisterende ledning kan afvise enhver udgift som følge af nedlægning af en ny ledning, f.eks. en kommunal kloakledning. Dette forhold mellem flere ledningsejere må efter ministeriets opfattelse løses efter dansk rets almindelige privatretlige principper. Udgangspunktet er nok, at gravearbejder i vejen kun må foretages med respekt af eksisterende ledninger. Men der kan dog blive tale om, at ejeren af den eksisterende ledning helt eller delvis kan miste et eventuelt krav på erstatning for ledningsskade, hvis han har kendt sine ledningers beliggenhed og i tide er blevet opfordret til at påvise dem, men har undladt dette. Det kan antagelig heller ikke udelukkes, at der ved erstatningsbedømmelsen vil blive taget hensyn til, om den eksisterende ledning var anbragt og vedligeholdt efter de sædvanemæssige forskrifter. Der henvises nærmere herom til afsnit 10.

10. Erstatningsansvarsproblemer i forbindelse med ledningsarbejder.

Ledningsarbejder i vejarealer foregår i områder, der er så intensivt udnyttet med bebyggelse, vejbelægnings, vejudstyr og andre ledninger, at der er en betydelig risiko for entreprenøren for at beskadige eksisterende anlæg, hvis han ikke har et nøje kendskab til disse anlægs nøjagtige placering og deres karakter. Skader på andre ledninger er jævnlige foreteelser for ledningsentreprenører, især fordi det er vanskeligt at fremskaffe fyldestgørende oplysninger om forholdene i vejen. Disse skader kan i sig selv være yderst bekostelige, men selvom ledningerne i reglen kan retableres for beskedne midler, kan der foreligge afledede tab, knyttet til driftsstop, manglende kommunikationsmuligheder, midlertidig afbrydelse af anlægsarbejder, trafikgener og nedslidning af ledningsanlæg.

Vejvæsenet har som koordinator af de forskellige anlægsarbejder i vejarealet nærliggende muligheder for at samle mange af de oplysninger, der er nødvendige for ledningsentreprenøren. Men vejmyndighederne har dog i de almindelige og supplerende betingelser for udførelse af ledningsanlæg fraskrevet sig ansvaret for mangler ved vejvæsenets oplysninger om forholdene ved at anføre, at det påhviler ejeren af det nye anlæg at skaffe sig fornøden underretning om eksisterende anlæg af enhver art beliggende i vejarealet.

Pligten til at skaffe sig oplysninger ved henvendelse til ledningsejeren er fastslået i lovgivningen for så vidt angår statens telegraf- og telefonledninger, jf. lov om telegrafer og telefoner af 11. maj 1897, § 12, hvorefter der ikke må foretages jordarbejder eller andre foranstaltninger, der kan udsætte sådanne ledninger for forstyrrelse og beskadigelser, medmindre der forud sker anmeldelse til selskabet. En landsretsdømme (U 1961/923) dømte en landinspektør til at erstatte et telefonkabel, der var ødelagt i forbindelse med placering af skelrør under et vejarbejde, med henvisning til, at han ikke havde anmeldt arbejdet over for ledningsejeren som foreskrevet i telefonlovens § 12. Han havde spurgt amtets teknikere, der ikke mente, at der var ledninger i det pågældende areal.

Spørgsmålet om, hvor langt ledningsejerens undersøgelsespligt i øvrigt går, er fastlagt på en række punkter i den domspraksis, der har udviklet sig over en årrække om det pågældende emne. Denne praksis indkredser, hvad der kan betegnes som forsvarlig og fornuftig adfærd, og er dermed baseret på erstatningsrettens almindelige culpa-regel: Hvis ledningsejeren ikke foretager, hvad fornuftig og rimelig handle-måde tilsiger, kommer han til at hæfte for de påregnelige skader på omgivelserne, som er en følge af hans handlinger.

Til belysning af rækkevidden af ledningsejerens ansvar kan nævnes dommen i U 1910/975 om et vandledningsarbejde udført af Københavns Kommune. Under arbejdet blev en gasledning beskadiget. Gassen trængte ind i en privat kloakledning og eksploderede med nogle mindre skader til følge. Kommunen var gået frem på sædvanlig

måde, og da det ikke kunne godtgøres, at der var udvist mangel på forsigtighed, blev kommunen frifundet for erstatningsansvaret. Skønsmændene fandt dog anledning til at notere, at der var behov for skærpede regler på området. I U 1972/98 statuerede Højesteret et erstatningsansvar i en sag, hvor en gasledning blev klippet over i forbindelse med et kloakeringsarbejde. Gasledningen var udlagt i bebyggelsen af århundredet, der forelå ikke tegninger over ledningens placering, og kommunen var ikke bekendt med ledningen. Efter reparation af ledningen revnede en stikledning til en ejendom. Der sivede gas ud, og til sidst. antændtes gassen og eksploderede. Morgenen efter reparationsarbejdet blev kommunen orienteret om gaslugt i ejendommen og tilkaldte en smed. Højesteret fastslog et erstatningsansvar, ikke på grund af forsømmelse ved gravearbejdet, men på grund af kommunens og smedens forsømmelse af at træffe omgående afværgeforanstaltninger, f.eks. udluftning og forbud mod brug af ild. I U 1982/169 dømte Højesteret en kommune til at betale erstatning for at have benyttet en rendegraver ved et flisearbejde i et fortovsareal. Flisearbejdet forudsatte gravearbejde i maksimalt 20 cm dybde - men et telefonkabel placeret i 40-60 cm dybde blev revet over af gravemaskinen. Dommen i U 1961/190 drejede sig ligeledes om entreprenørens forpligtelser til at sørge for at begrænse eventuelle skader. Under et vejarbejde bad entreprenørens transformatorforenings installatør om at flytte nogle elledninger over veje. Ledningerne blev ikke flyttet. Entreprenøren fortsatte vejarbejdet, rev ledningerne ned og afbrød dermed strømmen til en rugemaskine med 3.000 æg, der alle blev ødelagt. Landsretten fastslog, at entreprenøren, der var klar over, at gravearbejdet indebar fare for ledningerne, burde have truffet foranstaltninger til at undgå de skadelige følger af en strømafbrydelse, f.eks. ved at advare brugerne om risikoen for uheld. Han blev dømt til at betale erstatning til ejeren af rugemaskinen.

Den, som foretager gravearbejder i vejareal, må skaffe sig oplysninger fra ejeren af den ledning, der er udsat for beskadigelse. Ledningsejeren skal derefter så vidt muligt påse ledningens beliggenhed. Dette spørgsmål blev behandlet i en landsretsdom i U 1987/985: Under kloakering blev en gasledning i kørebanen ramt. Gassen antændtes, og en gravemaskine til 540.000 kr. udbrændte.

Kommunen havde på grundlag af oplysninger fra gasværket indtegnet placering af gasledningerne, men havde taget forbehold med hensyn til tegningernes værdi og i øvrigt betinget sig, at entreprenøren påtog sig ansvaret for eventuelle skader forårsaget ved arbejdets udførelse. Entreprenøren henvendte sig til gasselskabet, hvis ledningspåviser hverken udtalte sig om ledningens placering eller efterkom en skriftlig anmodning om at påvise ledningerne. Gasselskabet blev ansvarligt for skaden på gravemaskinen, men samtidig blev det statueret, at entreprenøren havde en vis medskyld, fordi han havde påbegyndt gravearbejdet uden kendskab til den pågældende lednings beliggenhed.

Kommunen blev frikendt med henvisning til, at den ikke skulle kontrollere de modtagne ledningsoplysningers rigtighed.

I U 1986/676 henvendte en kloakeringsentreprenør sig til et vand-

værk for at få lokaliseret nogle vandledninger. Vandværket udarbejdede en ledningsplan bedst muligt efter iagttagelser i terrænet og efter drøftelser med beboerne i området. Der var tale om 30-35 år gamle ledninger, nogle anbragt uden tilladelse i private fællesveje. Vestre Landsret fastslog, at der ikke var grundlag for at antage, at en ledningsejer skal aflevere andet og mere end de oplysninger, der er tilgængelige og kendt af ham. Derfor blev vandværket frifundet for erstatningsansvar over for entreprenøren, der havde ekstraudgifter i forbindelse med arbejde med at lokalisere ledningerne.

Det fremgår af de nævnte domme, at den ledningsejer, der henvender sig til de ledningsejere, der i øvrigt har ledninger i vejarealet, og på grundlag af dette materiale foretager sit ledningsarbejde på sædvanlig måde, kun bliver erstatningsansvarlig, hvis han kan forudse risiko for skader og undlader at træffe foranstaltninger til at imødegå disse skader. Omvendt har den ledningsejer, der bliver opfordret til at fremkomme med oplysninger om sine ledningers placering, næppe pligt til andet og mere end at fremkomme med de oplysninger, han rent faktisk råder over, og i øvrigt at tage forbehold om oplysningernes værdi.

Der foregår i disse år en række bestræbelser på at forbedre ledningsregistreringen og dermed kvaliteten af de oplysninger, som foreligger om ledningernes tilstedeværelse i vejarealerne. Ændrede normer på dette område kan selvsagt begrænse antallet af graveskader, men får naturligvis også nogle erstatningsretlige konsekvenser. Når grænsen for, hvad der er sædvanligt og rimeligt, flyttes, flyttes erstatningsansvaret tilsvarende for den instans, der ikke lever op til de ændrede kvalitetskrav.

Leif Larsen er fhv. kontorchef i Trafikministeriet og ekspert i "Lov om offentlige veje". Han kaldes derfor også "Mr. Vejlov".

(1): Denne særskilte ret findes ikke i den eksisterende [Stærkstrømslov fra 1993](#).

(2): Nugældende regler hedder "[Standardregulativ for udførelse af ledningsarbejder og andre arbejder i og over veje](#)" fra 1995.

